Det egyptiska skatte- och finansväsendet under den grekisk-romerska tiden

Author(s): Otto Lagercrantz

Source: *Ekonomisk Tidskrift*, Årg. 3 (1901), pp. 355-376

Published by: Wiley on behalf of The Scandinavian Journal of Economics

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3436966>

Accessed: 09-05-2016 14:16 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at
<http://about.jstor.org/terms>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

The Scandinavian Journal of Economics, Wiley are collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Ekonomisk Tidskrift*

Det egyptiska skatte- och finansväsendet under den grekisk-romerska tiden.

Af Otto Lagercrantz.

När konung Psammetichus omkring 660 f. K. bröt med Assyrien och tillkämpade sig väldet öfver hela Egypten, finner man för första gången grekiska legotrupper i den egyptiska hären. Med tiden ökades deras antal mer och mer. I deras följe kommo grekiske köpmän, och så blefvo förbindelserna med Grekland och de grekiska delarne af Mindre Asien allt lifligare. När Amasis (569—525 f. K.) kom till makten, fråntog han främlingarne friheten att efter behag färdas omkring i landet, men upplät till gengäld åt grekerna ett område vid den västligaste Nilarmen, där de fingo lossa sina varor och där de grundade en rent grekisk stad Naukratis. I följd af den lifliga handel, som här utvecklade sig, uppnådde staden snart stor välmåga och betydighet. Strax efter Amasis' död inträngde perserkonungen Kambyses i Egypten och eröfrade landet. Den första resningen mot inkräktarne företogs år 487, men dämpades efter ett par år. Ett andra försök gjordes 460, men detta misslyckades, trots den hjälp, som Athen lämnade. Emellertid började perserriket allt mer förfalla, och så uppflammade upproret i Egypten ånyo. Under åren 404—342 lyckades landet värja sig mot perserna, detta tack vare grekiska legosoldater och grekiska härförare, men dukade slutligen under i kampen.

Det reorganiserade persiska riket fick dock ingen lång varaktighet. Alexander den store började 334 sitt segertåg i Asien, och Egypten blef honom två år därefter ett lättvunnet byte. Han grundade här Alexandria, som i följd af sitt förträffliga läge och sin utmärkta hamn skulle blifva den mest betydande

staden i östern. Efter Alexanders död 323 uppstodo inre oroligheter, som slutade med att hans forna generaler bildade själfständiga stater. Ptolemaeus, Lagus' son, som en tid förut varit satrap öfver Egypten, gjorde sig 306 till dess konung. Sitt residens förlade han till Alexandria, som blef ett centrum för grekisk kultur och vetenskap. Ptolomaeerna fortsatte den politik, som Psammetichus en gång påbörjat. Men nu hade grekerna en ännu gynnsammare ställning. Dem voro alla högre ämbeten anförtrordade och de utgjorde den öfvervägande delen af hären. De infödda egypterna användes blott på lägre platser i administrationen och som manskap i flottan. Under ett århundrade rådde i Egypten ordning och välstånd, men sedan Ptolemaeus III år 221 dött, börjar förfallets tid.

Romarne hade sedan länge faktiskt varit herrar i landet, då Augustus efter segern vid Actium 31 f. K. tog styrelsen i sin hand. De romerske kejsarne företogo i den inre organisationen inga väsentliga förändringar och bemödade sig liksom Ptolomaeerna att gentemot den inhemska befolkningen åtminstone till det yttre upprätthålla traditionerna från de gamla faraonerna. Kristendomen vann hastigt insteg i Egypten och bragte här och hvar oro i sinnena, förnämligast i Alexandria. Efter det romerska världsríkets delning 395 e. K. lydde Egypten under de byzantinska kejsarne, tills det 643 e. K. föll för de segerrikt framträngande araberna.

Under närmare ett årtusende (332 f. K.—643 e. K.) stodo här två till hela sin läggning vidt skilda kulturer gent emot hvarandra. Visserligen spåras i ett eller annat afseende en ömsesidig inverkan, men i det stora hela ha de gått hvar sin väg. På grund af dynastiens och de högre tjänstemännens nationalitet var grekiskan under Ptolomaeerna det officiella språket. Och det förblef den äfven under romarne, blott med det undantag, att i hären användes latin. De infödingar, som innehade lägre platser i administrationen eller drefvo affärer, måste alltså kunna tala grekiska. Massan af den inhemska befolkningen bibehöll dock sitt modersmål, som först omkring år 1000 börjar undanträngas af arabiskan.

Om de inre förhållandena i Egypten under den grekiska och romerska tiden har det först helt nyligen blifvit möjligt att

bilda sig en föreställning. Ty de antika författarna, till hvilka man förut var hänvisad, ha i det afseendet ej så rikliga upplysningar att meddela. Så mycket rikare källor äro i stället papyrer och ostraka. Papyren, som har sitt namn efter växten (*Cyperus papyrus* L.), hvaraf den förfärdigades, är den antika förelöparen till vårt papper. Stora massor af papyrer ha, särskildt under de senare åren, förvärfvats från Egypten. De dokumenter, som därpå äro skrifna, lämna oss en kontinuerlig tradition uppfifrån 200-talet f. K. ända ned till 700-talet e. K. De mest olika sidor och situationer från det officiella och privata lifvet äro här mer eller mindre talrikt representerade. Men det finnes äfven dokumenter på ostraka, d. v. s. skärfvor af lerkärl, från samma långa tidrymd som på papyrerna, och de äro i regel kvitton på inbetalda penningar, gjorda naturaprestationer etc. Det material, som papyrer och ostraka erbjuda till belysning af det egyptiska skatte- och finansväsendet under den grekisk-romerska tiden, har, med bortseende från kommentarierna i de speciella publikationerna, i mer eller mindre sammanfattande form behandlats af Letronne, Lumbroso, Revillout, senast och utförligast af Wilcken i ett 1899 utkommet arbete. För de resultat, som genom dessa undersökningar vunnits, ämnar jag här nedan, i hufvudsaklig anslutning till Wilcken, lämna en kortfattad redogörelse.

Skattetitlarna.

Jag vänder mig först till hvad man efter våra förhållanden skulle kalla grundskatt. Ett så allmänt begrepp som grundskatt synes i Egypten ha varit obekant, i dess ställe finna vi en mångfald beteckningar, som åtminstone till en del utgå ifrån den beskattade jordens kulturart: t. ex. skatt på vinberg (*hypér ampelónon* eller *hypér geometrias ampelónon*), skatt på palmland (*hypér phoinikónon* eller *hypér geometrias phoinikónon*), skatt för uppmätt mark (*hypér geometrias*) eller helt allmänt pålaga (*epigraphé*). Med afseende på sättet för grundskattens utgörande framträda två hufvudgrupper. För mark, som bär hvete, korn, kroton, sesam och knekos erlägges skatt in natura, men för mark, som bär vin, palmer, oliver eller frukt, erlägges skatt i penningar. För grönsaksmark förekomma båda sätten. I detta sammanhang må nämnas, att alla andra skatter än grundskatten och det under

romartiden tillkomna tillägget därtill (*annona*) efter regeln utgöras i penningar. Hvad principen för denna åtskillnad beträffar, så ligger den uppenbarligen däri, att staten ej hade någon användning för vissa naturalier, utan i stället fordrade penningar. Hvete och korn voro däremot af nöden bl. a. för härens underhåll och under kejsartiden för sädesutdelningen bland pöbeln i Rom och Byzantium. Ptolemaeerna förbrukade vidare kroton, sesam och knekos, då fabrikationen af olja ur dessa produkter var ett kungligt monopol. Grundskattens belopp, vare sig den utgick in natura eller i penningar, fixerades för längre tid och beräknades icke blott efter den beskattade jordens areal, utan äfven med hänsyn till dess afkastningsförmåga. Ty på annat sätt kan man ej förklara de växlande beloppen för samma ytinnehåll och samma kulturart. I slutet af 100-talet f. K. vill en viss Hermias köpa $\frac{1}{10}$ af en jordegendom på 20 aruror, som i grundskatt utgör 7 artaber¹ $\frac{5}{6}$ choinix för aruran², och $\frac{1}{10}$ af en jordegendom, hvars ena del, $4\frac{5}{8}$ aruror, utgör $4\frac{1}{6}$ artaber, och hvars andra del, $4\frac{1}{4}$ aruror, utgör $5\frac{1}{2}$ artaber $2\frac{1}{4}$ choiniker för aruran i grundskatt. För år 11/10 f. Kr. nämnas aruror, belagda med så olika skattebelopp som 1, $2\frac{7}{12}$, $4\frac{1}{2}$, $6\frac{1}{6}$ artaber, allt hvete. I en räkenskapsbok öfver statsinkomsterna från privategendom i Thebe (100-talet e. K.) är skatten för palm-land upptagen till 20, 40, 75 och 180 drachmer, för vinberg till 20, 40, 75, 150 och 350 drachmer, för grönsaksmark till 20 och 75 drachmer, och för fruktmark till 20 drachmer per arura. Såsom vi här se, möta vid naturaprestationerna bråkdelar af artaben och till och med af choiniken, men vid penningbeloppen äro alla summor afrundade till jämna fem- eller tiotal. Det förefaller, som om den skatt, som utgår in naturaprestationer, varit noga bestämd efter hvarje jordstyckes afkastningsförmåga, under det att den skatt, som utgick i pengar, varit grundad på en indelning af jordstyckena efter deras kvalitet i olika skatteklasser. När enligt den nyssnämnda räkenskapsboken t. ex. 11 skattskyldige i Thebe för vinberg betala efter 40 drachmer per arura, så kan man väl ej antaga, att afkastningen varit precis lika. Den en gång gjorda taxeringen är fast, men vid skattens utgörande kan lätnad eller fullständig be-

¹ Artaben delades i 40 choiniker, och motsvarade 39,39 liter.

² 1 arura = 2,756 kvmeter.

frielse ifrågakomma, detta beroende på om och i hvilken mån det beskattade jordstycket ej träffats af Nilens öfversvämning. Grundskatten in natura erlades för det löpande året. Detta framgår däraf, att på kvittona, utom datum när skatten erlades, under kejsartiden tillfogas, af hvilken skörd detta skett. I fråga om palmmark finner man däremot på kvittona alltid det närmast förflutna året, hvilket återigen beror på tiden för daddelskörden. Betalning efteråt var såväl vid dessa som andra utskylder ej sällsynt och af regeringen i vissa fall tillåten. Att grundskatten uppfattades som en skatt på afkastningen, visar ordalydelsen hos kvittenserna.

Yrkesskatten (*cheironáxion*) utgick med ett visst fixt belopp för hvarje yrke. I Elephantine-Syene är den beräknad per år. Linneväfvaren Phenopis erlägger här åren 72 och 76 e. K. 12 drachmer, linnehandlanden Peteyris åren 97, 98 och 102 e. K. 12 drachmer, Harpaësis med obekant yrke åren 104, 108 och 117 e. K. likaledes 12 drachmer. Tio olika personer härifrån med onämndt yrke betala vid olika tider mellan 84—163 e. K. 20 drachmer 2 oboler¹ hvardera. En urkund från Asinoë omkring 300 e. K. innehåller en förteckning på näringsidkare och den skatt, som de per månad utgöra. De äro med angifvande af bostad ordnade efter yrke och skattesumman är densamma för samma yrke: för parfymhandlandena 60, färgarna 24, klädmäklarna 12, ett obekant yrke 16 och 2 obekanta yrken 8 drachmer i månaden. I Thebe utsattes ej summan på kvittenserna, utan endast det yrke och den månad, för hvilken den betalas. Vi finna här 16 olika yrken representerade: fiskhandlande, badmästare, färgare, väfvare, mattväfvare, lappskräddare, klädesfabrikanter, valkare, barberare, färjkarlar, båtbyggare, timmermän, åsnedrivare, säckbärare, skomakare och skökor. Ehuru handtverkarne erlade sin skatt hvar för sig, voro de dock inordnade i skrän, som omfattade ett helt landskap.

Förmögenhetsskatt är känd för fjäderfä, får, svin, nötboskap, hästar, kameler, slafvar och fiskarbåtar. Beloppet angifves blott en enda gång (kejsartiden), då 22 drachmer 2¹/₂ oboler erläggas för hvardera af två slafvar.

Den personliga afgiften (*epikephálaion* eller *hypér laographías*) var visserligen lika stor inom samma kommun, men

¹ 1 drachma = 6 oboler och 1 obol = 8 chalkus.

olika inom olika kommuner. I Syene-Elephantine utgjorde den under åren 17—93 e. K. 16, under åren 94—114 e. K. 17 och under åren 115—170 e. K. 17 drachmer 1 obol. I tre af småbyarne i det gamla Thebe betalas 10 drachmer, i en 10 drachmer 4 oboler, i en 16 och i en 24 drachmer. De nu nämnda summorna gälla för person och år. Befriade från den personella afgiften voro naturligtvis de romare, som uppehöll sig i Egypten, vidare invånarne i Alexandria jämte de annorstädes boende greker och egypter med alexandrinsk medborgarrätt. Samma förmån åtnjöto de egyptiska prästerna, men dock till ett begränsadt antal. Ty två urkunder omtala denna skatt för öfvertaliga präster. Det har sålunda blott varit den inhemska befolkningen, som häraf träffats. I fråga om åldersklasserna synes det förhållandenvarande materialet stämma öfverens med hvad Ulpianus omtalar för Syrien, nämligen att män från det 14:de till det 65:te, kvinnor från det 12:te till det 65:te lefnadsåret voro underkastade personell afgift. Så t. ex. nämner husägaren Petheus från byn Karanis år 147 e. K., att han är 76 år och från ifrågavarande skatt befriad. Alla ostraka och papyrer, där den personella afgiften uppträder, härstamma från romartiden, äldst är ett ostrakon från 18/17 f. K. Då vidare inga som helst bevis finnas att tillgå för att den existerat redan under Ptolomaeerna, synes det antagandet ligga nära till hands, att Augustus infört densamma.

Tvångsbidragen för allmännyttiga ändamål voro mycket talrika.

Till kejsarstatyer (*hypér andriánton*): i Syene-Elephantine betala 3 personer 104 e. K. 3 oboler hvardera till en staty (förmodligen af någon kejsare), 3 personer 115 e. K. till en staty af Trajanus 2 drachmer 4 oboler hvardera, 3 personer 141 e. K. till en staty af Antoninus Pius 4 drachmer hvardera, och 3 personer 162 e. K. för statyer af Marcus och Verus 10 drachmer hvardera.

Till badhus (*hypér balaneíon*): om de summor, som under kejsartiden på olika platser möta ($4\frac{1}{2}$ oboler, 1 drachma $1\frac{1}{2}$ obol, 2 drachmer $\frac{1}{2}$ obol 2 chalchus), äro hela årsbidrag eller delar däraf, kan ej med säkerhet afgöras.

Till underhåll åt läkare (*iatrikón*), som å sin sida voro skyldige att lämna fri läkarevård och på myndigheternas begäran

företaga undersökning: militärkolonister erlägga vid ett tillfälle under 200-talet f. K. 2 artaber hvete för person och år.

Till lön åt vaktare (*hypér opsoniu phylakón*), förmodligen lokalpolis: i Thebe betala år 76 e. K. Kametis och Psensentithoës hvardera 1 drachma 1½ obol, år 80 e. K. Apollos och Kametis hvardera 1 drachma, år 84 e. K. Kametis och Psensentithoës hvardera 1 drachma.

Till gäldstuga (*merismós praktoriu*), där försumliga skattebetalare insattes: i Thebe upptogos härför år 118 e. K. 3½ oboler för person.

Till militärläger (*merismós presidiiu*): ett kvitto från Thebe 145 e. K. på 1 drachma.

Till vakskepp (*hypér potamophylakídon*), som på Nilen och kanalerna upprätthöllo ordning och indrefvo tullar: i Syene-Elephantine betala 2 personer år 76 e. K. hvardera 4 oboler, två personer år 125 e. K. hvardera 10 oboler och två personer år 129 e. K. hvardera 1 drachma 4 oboler.

Till stationer för flodvakskeppen (*hypér stationos potamophylakídon*), som äfven tjänade som tullstationer: för åren 128—129 finnas från Elephantine-Syene kvitton på 6 chalkus hvardera.

Till vakttorn (*hypér skopélon*): tillsammans med en annan pålaga betalas under denna tid i Thebe år 113 e. K. i två fall 4 drachmer 4 oboler, år 120 e. K. i två fall 3 drachmer 4½ oboler, år 121 e. K. i tre fall 3 drachmer 2 oboler och 132 e. K. 3 drachmer 4½ oboler.

Till jaktskepp (*kynegídon*), jaktspjut (*kynegetikón doráton*) och öfverjägmästare (*eis lógon archikynegón*), förmodligen för jakt af flodhästar och krokodiler i Nilen: kvitton på alla tre finnas från Thebe under kejsartiden.

Till dammar och diken (*hypér chomáton*), afsedda att reglera Nilens öfversvämning: vid detta bidrag måste tre olika sätt för dess utgörande särskiljas. 1. På thebanska ostraka från tiden 30—145 e. K. ha vi i 33 fall kvitton på 6 drachmer 4 oboler, och samma summa möter på en papyrus från Faijûm för 166 e. K. 2. På thebanska ostraka från Ptolomaeerna och kejsartiden lämnas kvitto på att ha »arbetat», »gjort i ordning», »uppkastat» så eller så många naubia (ett rymdmått af obekant storlek) vid den

eller den dammen. Att härmed förstås skattearbete, framgår af en papyrus från 200-talet f. K., där 30 naubia per person räknades som en liturgi, d. v. s. en af staten utan vederlag fordrad prestation. 3. Flere papyrer från Faijûm från 100-talet e. K. innehålla kvitton på att N. N. fem dagar arbetat *hypér chomáton*. På den första i Europa kända egyptiska papyren, den s. k. charta Borgia, uppräknas de invånare i byn Ptolemais Hormos (i Faijûm), som år 192 e. K. utgjort sina fem skattedagsverken på dammar resp. diken. Bland de yrken, som i denna förteckning förekomma, må nämnas åsnedrifvare, grönsakshandlande, väfvere, krukmakare och barberare. I hvilket förhållande penningbidragen stå till dagsverkena, om de förra äro en aflösning af de senare eller båda existerat bredvid hvarandra, kan för närvarande ej utredas. Alla hittills nämnda tvångsbidrag synas ha utgått efter samma grunder som den personella afgiften.

Men det gafs dessutom en hel massa tvångsbidrag, där sättet för uttaxeringen ej låter sig så noga bestämma: till löner åt gendarmer (*phylakitikón*), skatteuppbördsmän (*praktorikón*), revisorer (*dokimastikón*), kontrollörer (*arithmetikón*), föreståndare (*epistatikón*), biträden (*to tu boiethû télos*); till dusörer (*hypér philanthropías*); till skrifmaterialier i byråerna (*graphetû kai chartérás*); till kostnader för frakt (*katagógion*) och korgar (*eis timén spyridon*), förmodligen vid öfversändandet af kopparpengar till Alexandria. När medlemmar af regenthuset, ämbetsmän eller trupper kommo till en ort, fick befolkningen därstädes vidkännas dryga omkostnader för representation resp. traktering. Enligt en papyrus från 264 eller 227 f. K. fick Chrysippus, en högre finansämbetsman, på ett ställe i Faijûm vid sin genomresa (*eis parusían*) 5 tama gäss, 50 fåglar och som vägkost (*hódia*) 50 gäss, 200 fåglar och 100 dufvor, hvarförutom 5 ridåsnor och 50 laståsnor ställdes till hans förfogande. Äfven vägarne måste vid detta tillfälle sättas i bättre skick.

Till konsumtionsskatterna har man förmodligen att räkna skatten på salt (*haliké*), för hvilken beloppen 3, 5^{1/2}, 12^{1/2} drachmer förekomma på urkunder från 200-talet f. K., och skatten på natron (*nitriké*), nämnd för 200- och 100-talet f. K., men med obekant belopp. Salt- och natronverken voro sannolikt konungens egendom.

Bland produktionsskatterna ha vi endast om ölskatten (*zyterá*) något så när klara underrättelser: Två ölbryggare Pasion och Sentheus, som väl äro kompanjoner, betala i Faijûm 1:a årh. f. K. 5 koppartaler per månad d. v. s. 60 koppartaler per år. De måste sålunda ha bedrifvit sin affär i stor skala.

Tullarne måste i hög grad ha försvårat varuutbytet. I hamnen Leuke Kome vid Röda hafvet erlades 25 % af värdet på importerade varor och samma belopp för importerad olja i Alexandria och andra platser vid Medelhafvet. Om exporttull vid landets gränser har man ingen kännedom. I landets inre hamnar var tullen för såväl in- som utförda varor 2 % (*pentekosté*). Stads-tullen (*diapýlion*) hade samma höjd, med vid den senare tillkom 1 % på värdet af de lastdjur, med hvilka transporten skedde. Dessutom existerade transitotull, men några uppgifter om dess höjd finnas ej att tillgå.

Med vår stämpelskatt äro följande närmast att förlikna. Skatten på arf (*aparché* eller *eikosté ton kleronomiôn*) utgick med 5 %, äfven af sönerna vid arf efter fader, hvaremot den romerska arfsskatten (*vicesima hereditatium*), införd 6 e. K. och med Egypten uppenbarligen till förebild, lämnade de närmaste släktingarne fria. Alla förändringar i besittning, t. ex. köp, delning, gåfva, voro, såvidt härför kontrakt eller annan rättslig handling behöfdes, ända från konung Psammetichus belagda med en skatt (*télos enkyklion*) af 20 %, som under en tid på 200-talet var nedsatt till 10 %. Därjämte fanns en annan skatt på köp (*hypér oníon*) till 2 %, kanhända för tillfällen, då kontrakt ej var nödvändigt. Då på ostraka betalning af samma skatt till 2 % för år kvitteras, så har man här väl att göra med varor, som såldes på torget. I hvilket förhållande härtill skatten för torgpolis (*télos agoranomías*) bör ställas, kan ej ses af det föreliggande materialet. Detta alldeles oafsedt hade naturligtvis handlandena på torget att betala sin yrkesskatt, om hvilken ofvan är taladt.

I hvilken grad statsmakten ingripit i trafikförhållandena, erfara vi af ett utdrag af en tariff från 90 e. K., som fastställer afgifterna för begagnande af ökenvägen mellan Koptus (vid Nilen) och Berenike (vid Röda hafvet) och för den eskort,

som regeringen lämnade de resande. För begagnande af ökenvägen hade en kamelägare att först lösa en biljett för 1 obol, sedan låta stämpla den för 2 oboler och manliga resande att erlägga 1, kvinnliga 4 drachmer. För eskorten varierade taxan: skeppare 8, sjömän 5, handverkare 8, kvinnor 20, hetärer 108 drachmer. Från Faijûm på 100- och 200-talet e. K. finnas på papyrus en massa kvitton öfver betald ökenvakt (*eremophylakiu*) dock utsättes här ej summan, men väl lastdjuren och de därpå transporterade varorna. Regeringen underhöll hamnanläggningar och kräfde ersättning af dem, som begagnade desamma, allt efter värdet af de varor, som lossades eller lastades. Likaledes hade staten fartyg på Nilen för person- och godstrafik, hvilka under tiden för öfversvämningen synas ha bragt goda inkomster.

Slutligen återstå skatterna till templen resp. prästerskapet. Om en af dessa ha vi numera genom en värdefull papyrus fått tämligen goda underrättelser. Ägarne af vinberg och trädgårdar hade nämligen att till templen utgöra $\frac{1}{6}$ af den årliga afkastningen, för vinberg in natura, men för trädgårdar i penningar. Ptolemaeus II Philadelphus frantog år 263 f. K. Egyptens gamla gudar denna skatt och gaf den i stället till sin till gudinna upphöjda syster och gemål Arsinoë Philadelphus. Formellt bevarade den sin forna karaktär, men gick numera till den kungliga banken resp. de kungliga magasinerna. Under kejsartiden förvandlades denna skatt till en afgift i penningar, hvars storlek berodde på jordens areal och godhet. — Enligt en papyrus från Faijûm år 48 e. K. måste en man, som köpt ett hus, betala 2 drachmer till tempelkassan. Kvittot för skatten på köpekontraktet är tecknad på detsamma. På papyrer och ostraka nämnas flere tempelskatter, hvilkas natur dock är föga klargjord.

Ptolemaeerna ägde i Egypten stora domäner, som sedermera öfvergingo på de romerska kejsarne. Vi ha kvitton på jordarrenden, betespengar etc., som uppburos på samma sätt som öfriga statsinkomster.

Såsom väl torde framgå af den här ofvan gjorda sammanställningen, som dock ej omfattar alla kända skattetitlar, var Egypten rikligt försedt med skatter. Huru mycket den eller den skatten inbragt staten, lämnar oss det föreliggande materialet ingen upplysning om. Däremot meddela några författare upp-

gifter om storleken af samtliga statsinkomster per år. Enligt Hieronymus uppgingo årligen de under Ptolemaeus II Philadelphus (som regerade 285—246 e. K.) till 14,800 silfvertalenter och $1\frac{1}{2}$ millioner artaber spannmål, men enligt Strabo 200 år senare under Ptolemaeus Auletes till 12,500 talenter. Skillnaden mellan dessa summor åskådliggör det förfall, i hvilket de senare Ptolemaeerna bragt landet. Efter hvad Appianus omtalar, skall Ptolemaeus Philadelphus vid sin död efterlämnat 740,000 talenter i skattkammaren. För kejsartiden föreligga blott ett par notiser om storleken af de i form af spannmål inflytande statsinkomsterna. Enligt Aurelius Victor skickade Egypten under Augustus årligen till Rom 20 millioner modii (ungefär = $4\frac{1}{2}$ millioner artaber). Storleken af denna siffra i förhållande till nyssnämnda $1\frac{1}{2}$ millioner under Ptolemaeus Philadelphus kan ej förklaras blott genom det af romarne införda tillägget till grundskatten. Man har dock hänvisat på den möjligheten, att spannmål till Rom levererats mot ersättning.

Skattetaxeringen.

I administrativt syfte var Egypten sedan gammalt indeladt i landskaper (*nomoi*), hvilkas antal under tidernas lopp har växlat. Landskapen sönderfölo återigen i distrikt (*toparchiai* eller *tópoi*). Den s. k. metropolen i landskapet utgjorde centralpunkten för finansförvaltningen. Här bodde strategen och den kunglige sekreteraren, här funnos landskapsarkivet, där bl. a. skattelängder och kataster förvarades, och kameralbyrå, där skattebeloppen uträknades och bokfördes. Byarna (*kómai*) voro visserligen underordnade metropolen men hade också egna ämbetsmän: byfogden, bysekreteraren och de äldste.

Herodotus berättar, att konung Amasis utfärdat påbud om att hvarje egyptier skulle årligen för myndigheterna anmäla, hvarigenom han skaffade sig sitt lifsuppehälle. Af Diodori framställning af saken framgår, att denna anmälan varit skriftlig.

För den senare tiden har man att skilja emellan två olika kategorier: mantalsuppgifter d. v. s. anmälningar af personer och skattedeklarationer d. v. s. anmälningar af egendom. Papyrerna visa, att under de romerska kejsarna mantalsuppgifterna afgifvits hvart 14:e år. Dylika folkräkningar äro oss bekanta från år 62 till 202 i fortlöpande följd, och för sju af dessa föreligga nu mera i original sådana uppgifter, allesammans på

ett undantag när från Faijûm. Helt nyligen har dessutom en mantalsuppgift för år 20 e. K. publicerats. Invånarna i landskapets metropol ställa sina inlagor till strategen, den kunglige sekreteraren och de båda stadssekreterarna, byinvånarna till strategen, den kunglige sekreteraren, bysekreteraren och folkräkarna. I staden hade man alltså att skriva till tre myndigheter, i byn till fyra och till hvar och en af dessa myndigheter skulle uppgiften lämnas i två exemplar. I densamma skulle uppgifvas fullständigt namn (fader och moder), boningsort (i stad äfven gata) och hus. Därpå nämnes det år, för hvilket mantalsuppgiften lämnas och detta är alltid det närmast föregående. Sedan uppräknas följande personer: hufvudern, hans hustru, deras barn etc., slafvar och i Faijûm hyresgäster (på en urkund från Memphis lämnar en hyresgäst egen uppgift) med angifvande af namn, ålder och yttre kännetecken. Till slut kommer datum för inlagan och eventuellt underskrift. Dessa mantalsuppgifter utgjorde naturligen underlaget vid uttaxeringen af yrkesskatten, den personella skatten och vid utskrifning till militärtjänst. När den 14-åriga folkräkningen först infördes, kan för närvarande ej bestämdt afgöras, men då två mantalsuppgifter föreligga för åren 19 och 18 f. K., så synes detta ha skett efter 18 f. K. Från Ptolemaeernas tid har hittills blott en enda mantalsuppgift påträffats och den utmärker sig för ett mycket kortfattadt uttryckssätt. Den är från 239 f. K. och innehåller förteckning på ett hushåll: hufvudern, hans hustru, fyra söner, hvilkas ålder angifvas, en amma, sex drängar och två herdar. Huru Ptolemaeerna hade det ordnad med den personliga anmälningsskyldigheten, kan alltså för närvarande ej afgöras.

Deklarationer af egendom förefinnas såväl från den ptolemaeiska som den romerska tiden. På en papyrus från 239 f. K. uppräknas sädes- och fruktförråd (hvete, korn etc.) med noggrant angifvande af måtten. På en annan från 200-talet deklareras två hus med hvar sin därtill hörande gårdsplan. Längd och bredd angifvas i alnar och läget åt de olika väderstrecken genom nämning af grannarna. Det ena huset användes till bageri och det andra — men därom säges ingenting — förmodligen till boningshus. Slutligen nämner deklaranter den summa, till hvilken han uppskattar dem: boningshuset till 4,000 och bageriet till 2,000 drachmer. I motsvarande inlagor under de romerska kejsarna

saknas alltid denna af ägaren företagna värdering. Husdeklarationerna från den tiden, ställda till landskapets arkivarier, angifva ej mer längd och bredd, men i stället rättsgrunden för besittningen (arf och köp) och dess frihet från eller behäftande med hypotek. Såsom man finner af dessa urkunder, var afyttring af fast egendom ej tillåten annat än efter inhämtande af utlåtagande från arkivarierna rörande den därpå hvilande skulden. I deklarationerna af åker, ställda till strategen, den kunglige sekreteraren och bysekreteraren, anföres åkerns läge, omfång i aruror och skattesats samt huruvida den träffats af öfversvämningen eller icke. Boskapsdeklarationerna, ställda till strategen och den kungliga sekreteraren, uppräknade de djur, som sedan näst föregående år förlorats, sålts eller rekvirerats af regeringen, och hvilka sedan dess födts eller köpts. Enär det inom det egyptiska skatteväsendet rådde en långt gående specialisering och sålunda endast likartade föremål kunde förenas, måste till och med för en man med mindre förmögenhet antalet egendomsdeklarationer, som han årligen till myndigheterna (med tämligen stor säkerhet flere än hvad vårt närvarande material utvisar) hade att inlämna, hafva varit ganska stort.

Enligt Herodotus skall konung Amasis ha belagt underlåtenhet af deklaration med dödsstraff. Blott i ett enda fall från den tid, hvarmed vi här sysselsätta oss, finnes uppgift om påföljden för dylik försummelse: den som ej deklarerade erhållet arf, förlorade rätten därtill och måste dessutom erlägga höga böter. Men äfven vid de inlämnade deklarationerna var naturligen en garanti för deras riktighet af nöden. Och så finner man i inlägorna understundom bekräftelse genom ed. Huruvida det vanliga förfaringsättet härvidlag varit under Ptolemaeerna, torde man kunna sluta sig till af de bestämmelser, som Ptolemaeus Philadelphus utfärdade för ägarna af köksträdgårdar¹. Om skatteförpaktaren ej är nöjd med den af ägaren gjorda värderingen, så är han berättigad att öfvertaga försäljningen af trädgårdsprodukterna. Har ägaren värderat för lågt, så tillfaller öfverskottet förpaktaren, och staten får sin andel af detta öfverskott. Har däremot ägaren uppgifvit högre värde än som vinnes genom försäljningen, utkräver regeringen af förpaktaren skilnaden mellan skatten för den deklarerade summan och för försäljningssumman. Alla skatter upptogos under den grekiska tiden af förpaktare och det

¹ Såsom ofvan sid. 364 nämnes, utgick af dessa en skatt utgörande $\frac{1}{6}$ af afkastningen.

är alltså mycket sannolikt, att regeringen åt dem öfverlämnat kontrollen öfver deklarationerna och endast i tvistiga fall förbehållit sig afgörandet. Man måste medgifva, att detta är ett väl uttänkt kontrollsystem. Under kejsartiden voro förhållandena så till vida annorlunda, som staten direkt uppbar en del skatter. I stället måste då naturligtvis kontrollen utöfvas af ämbetsmännen. Och så möta ofta på deklarationerna från denna period anteckning om att den eller den fått ett exemplar till pröfning eller intygar uppgifternas riktighet. På en boskapsdeklaration ha strategen och den kunglige sekreteraren hvar för sig noterat, dels att de infört djuren i sina böcker dels att de själfva räknat dem.

Dessa sålunda inlämnade och eventuellt pröfvade inlagor ordnades allt efter behof i de respektive byråerna, försågos med nummer och sammanklistrades till rullar, såsom de funna fragmenten visa. Utdrag ur dessa voro naturligen för olika ändamål behöfliga. På dem som gjorts ur mantalsuppgifterna, står först namnet på gatan, därpå huset med angifvande af ägaren och sedan invånarna, först manliga och sedan kvinnliga. Vid längderna på skatteföremål kan man tveka, om de äro utdrag ur egendomsdeklarationerna eller t. ex. i fråga om fast egendom ur katastern. Såsom Herodotus och Strabo omtala och man för öfrigt finner af papyrerna, var all jord i Egypten sedan urminnes tid noggrant uppmätt och upptecknad i katastrar. I följd af de årliga öfversvämmningarna, som medförde förändring dels i markens ytinnehåll dels i dess afkastningsförmåga, voro revisioner tid efter annan nödvändiga. Katastrarna voro grundade på de mätningar, som de kunglige landtmätarna företogo, men dessa kompletterades genom uppgifterna i egendomsdeklarationerna. Icke blott för jordegendom utan äfven för byggnader fanns en sådan inrättning, ty i ett köpekontrakt för 222 e. K. hänvisas för ytinnehållet af en hustomt till »de offentliga böckerna» d. v. s. byggnadskatastern. Katastrarna voro vidare tillgängliga för allmänheten. I en inlaga från 200-talet e. K. anför en man, som köpt en egendom och härför afgifvit deklaration, besvär öfver att i därefter »framlagda längder» egendomen fortfarande stod skrifven på den föregående ägaren. Af mantalsuppgifterna och därpå grundade längder kunde likaledes enskilda personer taga del. Så skaffar sig en man för att bevisa sin syster, att han verkligen är hennes

bror, utdrag ur mantalsuppgifterna. Af några ställen hos Diodorus framgår slutligen, att man hos myndigheterna i Alexandria kunde erhålla upplysningar om invånareantalet såväl därstädes som i hela Egypten. Som totalsumma (förmodligen afrundad) uppger Diodorus 7 millioner och att den hållit sig oförändrad sedan faraonernas dagar. Invånareantalet i Egypten sätter Josephus under kejsartiden till $7\frac{1}{2}$ millioner och för närvarande uppgår det enligt folkräkningen 1894 till 7,739,000.

Skattelagstiftningen hade naturligtvis konungen resp. kejsaren i sin hand. Han bestämde, om skatterna skulle utgå i penningar eller in natura, hvilka klasser af befolkningen som hade att utgöra dem och med hvilket högre eller lägre belopp detta skulle ske. När han så fann nödigt, kunde han också pålägga nya skatter. I spetsen för landets finansförvaltning stod en finansdirektör (*dioiketês*) med biträde af en kamrerare (*eklogistês*). Hvarje landskap hade likaledes en finansdirektör och en kamrerare. I båda fallen fanns dessutom en hel stab af underordnade tjänstemän t. ex. kungliga bokhållare (*oikonómoi*) och kontrollörer (*antigraphês*). Kamrerarna ålåg dels den allmänna uppgiften att sköta statens räkenskaper, dels och i synnerhet att fastställa skattetaxan och uträkna skattesumman för den enskilde skattedragaren liksom också att föra bok öfver ingångna skatter. I ett edikt af den kejserlige ståthållaren i Egypten nämnes, att de allmänt beskylldes för att vid utskrifningen af skatter förfara olagligt och i samråd med andra tjänstemän skaffa sig otillbörlig vinst. Huru de voro förpliktade att gå till väga vid utskrifningen, ha vi inga underrättelser om. Under Ptolemaeerna kunde de i alla händelser lägga den egendomsdeklarationerna åtföljande värderingen till grund för sina beräkningar. Som under kejsartiden värdering af ägaren alltid saknas, torde vara sannolikast, att värdering skett af kamrerarna och möjligen af de lokala tjänstemännen. Men äfven ansedda borgare hafva härvid medverkat. År 169 e. K. uppfordrades sex sådana af strategen att deltaga i värdering af förmögenhet inom en viss klass. Denna kommission har säkerligen varit en varaktig institution, enär de nya medlemmarna väljas därför att af de föregående fyra suttit den föreskrifna tiden ut och två afgått med döden. — Huruvida det under Ptolemaeernas regering funnits en fast budget, är svårt att afgöra, men detta

förefaller af den anledningen mycket osannolikt, att uppbörden af de särskilda skatterna hvarje år bortauktionerades till den mest bjudande. Hvad åter de romerska kejsarna beträffar, så ha de, antagligen för hvarje år, bestämt den totalsumma, som från Egypten borde uppbringas. Tiberius skall ju ha skrivit till en ståthållare, som sändt mer än det fastställda beloppet, att han visserligen önskade sina får klippta, men ej rakade.

Skatteuppbörden.

I Egypten var under Ptolemaeerna uppbörden af alla skatter öfverlämnad åt förpaktare. I första månaden (efter egyptisk räkning) hvarje år höllos af den kunglige bokhållaren, förmodligen med biträde af en kommission, de härför nödiga auktionerna. Arrendeaftalet gällde för det löpande året och hade alltså för de vid auktionstillfället gångna dagarna af den första månaden retroaktiv verkan. I fråga om omfånget af den uppbörd, som på en hand fick förenas, voro inga bestämda gränser satta. En person kunde å ena sidan öfvertaga skatten såväl för en enda by som för ett helt landskap och å andra sidan flere olika skatter tillsammans. Intet hindrade vidare att fortsätta med förpaktningen flere år efter hvarandra, om blott arrendeaftalet för hvarje gång förnyades.

Med afseende på de allmänna villkoren för att härvidlag komma i åtanke, må nämnas, att blott de kunglige ämbets- och tjänstemännen likasom också slafvar voro från alla förpaktningar uteslagna. Nationaliteten spelade naturligen ingen roll i ett land med så blandad befolkning som Egypten. Som skatteförpaktare finner man under 200-talet f. K. jämte greker åtskilliga egypter och under 100-talet mycket ofta judar. Icke en gång skrifkunnighet synes hafva varit erforderlig, ty för förpaktaren Simon lazaru utfärdar en viss Dellus kvitto, »emedan denne ej kan skriva».

Närmade sig tiden för auktion på skatteuppbörd hade spekulanter härpå närmast att till myndigheterna inlämna skriftliga anbud. Efter företagen pröfning bestämde sig regeringen för det belopp, hvarunder anbuden icke finge gå, och lät i landet kungöra auktion jämte de allmänna och speciella bestämmelser, som af blifvande förpaktare måste följas. När sedan den för auktionen utsatta dagen kommit, inställde sig den kunglige bokhållaren och andra representanter för regeringen och i deras

närvaro utropade härolden de särskilda skatterna med därtill fogade villkor och faktiska uppgifter. Om den som stannat för högsta anbudet, ej fogade sig i gällande bestämmelser, måste en ny auktion utlysas. Om vid detta tillfälle ej samma arrendesumma kunde erhållas, hade den försumlige förste förpaktaren att svara för differensen. Med rätten till skatteuppbörd synes rätten att företaga pantning för oguldna utskylder ha varit förenad.

Mellan regeringen och förpaktaren uppsattes ett kontrakt, i hvilket bådaderas rättigheter och förpliktelser voro noggrant angifna. Förpaktaren utfäste sig här att under årets lopp till staten erlägga det belopp, hvarå hans anbud vid auktionen lydt. Honom tillföll öferskottet, likasom han hade att täcka möjligen uppstående brist. Emot öfverdrifna anspråk från hans sida voro de respektive skattskyldiga naturligtvis skyddade. Jag erinrar om hvad som ofvan nämndes rörande förhållandet mellan förpaktare och ägare af köksträdgårdar. Om det ekonomiska läget varit normalt, torde icke alltför stora öferskott ha erhållits. Men förpaktaren gjorde i alla händelser en god affär, ty oafsedt det uppkommande öferskottet fick han i tantiem under Ptolemaeus Philadelphus 5 % och senare 10 % af genom honom ingångna belopp. Om tantiemet afdrogs från den redan betalade skatten eller af de skattskyldige upptogs jämte denna, är oklart.

Enär staten naturligen ej kunde ingå på aftal utan att äga nödiga garantier och det här rörde sig om stora summor, bildades af kapitalister förpaktarbolag, för hvilka särskilda förordningar voro utfärdade. Antingen uppträdde bolagsmännen som associerade förpaktare och då var allas ställning lika. Eller förhandlade blott en enda med regeringen, men i sådan händelse måste de andra ändock vara nämnda i arrendekontraktet och med sin förmögenhet ansvara för dess fullgörande. Förpaktaren var slutligen berättigad att under kontroll af den kunglige bokhållaren och sekreteraren i sin ordning åt tredje man bortförpakta den honom öfverlåtna skatteuppbörden.

För det mellan regeringen och förpaktaren afslutna kontraktets giltighet var den senare skyldig att inom 30 dagar ställa af den kunglige bokhållaren och den kunglige sekreteraren godkänd borgen för uppbördssumman och för 5 % resp. 10 % af densamma. Om borgensmännen voro flere, öfvertog hvar och en sin bestämda

del af totalbeloppet och måste för denna lämna säkerhet i form af hypotek. För förpaktaren i andra hand voro enahanda bestämmelser gällande, men den af honom afgifna borgen räknades den förste förpaktaren icke till godo.

De för skatternas indrivande behöfliga tjänstemännen hade förpaktaren att efter inhämtadt tillstånd af den kunglige bokhållaren och med utsättande af deras namn i arrendekontraktet själf anställa. Om deras aflöning under Ptolemaeus Philadelphus finnas bestämda uppgifter: indrifvarne (*logentai*) hade 30, assistenterna (*hyperétai*) 20, registratorerna (*symbolophylakes*) 15 och inspektorerne (*éphodoi*) 100 silfverdrachmer i månaden. I fråga om hvarifrån dessa tjänstemäns aflöning togs, möter samma svårighet som vid förpaktarnas tantiem.

Hvad erläggande af skatten till förpaktaren vidkommer, så synes äfven den, som gällde för år, visserligen varit uppdelad per månad, men faktiskt kunde förfaras efter råd och lägenhet, blott hela beloppet vid årets slut var guldets. Att skatterna in natura erlades först efter inbärgande af det löpande årets skörd, är ju naturligt. För hvarje belopp som förpaktaren mottog, utfärdade han kvitto på ett ostrakon. Å sin sida levererade han de ingångna skatterna till den kungliga banken, resp. de kungliga magasinerna, hvarå han erhöll kvitto, vanligen på ett ostrakon. Den kunglige bokhållaren hade att med förpaktaren för hvarje månad före den 10:de dagen i den därpå följande göra upp räkenskaperna och för hela året före den 10:de dagen i det därpå följande årets första månad göra slutlikvid. Äfven för öfrigt var den kunglige sekreteraren förpliktad att i vidsträcktaste mån öfvervaka förpaktarens åtgöranden.

Vår kännedom om skatteuppbörden under Ptolemaeerna baserar sig hufvudsakligen på två papyrusurkunder: fragmenten af Ptolemaei Philadelphii skattelagar från 263 f. K. och en förordning om skattearrende från 100-talet f. K.

Vänder man sig nu till den romerska perioden, så stå två olika system bredvid hvarandra: uppbörd genom statstjänstemän och uppbörd genom förpaktare. På det förra sättet upptogs grundskatten, förmögenhetsskatten (utom den på svin), den personella afgiften, alla tvångsbidrag och ölskatten, på det senare sättet tullar, stämpelskatten och därmed jämförliga skatter samt svinskatten.

Vid yrkesskatten kommo bådadera till användning. I åtskilliga fall är det hittills föreliggande materialet otillräckligt för att afgöra frågan.

För förpaktarna ha kejsarna ej i Egypten infört de romerska förordningarna, enligt hvilka t. ex. aftalstiden var fem, senare tre år, utan åtminstone i hufvudsak låtit de gamla gälla. I original föreligger det anbud, som en viss Tesenuphis, hvilken föregående år öfvertagit skökoskatten, 14 dagar efter nyåret 46 e. K. inlämnat för auktionen på samma skatt för det löpande året i Soknopain Nesus (en by i det gamla Faijûm). Hans anbud slutar på 288 drachmer, för hvilken summa han utfäster sig att ställa godkänd borgen. Skatteförpaktarna under kejsartiden synas dock ej ha gjort så goda affärer som förut. I ett edikt af år 68 vänder sig den kejsarliga ståthållaren mot missbruket att mot deras vilja tvinga personer till förpaktning af skatter, och lofvar i detta fall från sin sida ett rättvisare förfarande. Af sammanhanget framgår, att han syftar på sin närmaste företrädare i ämbetet. Enligt hvad man finner af en papyrus från Domitiani tid, hade vid ett auktionstillfälle strategen och den kunglige sekreteraren — dessa ämbetsmän voro numera ledare af dylika auktioner i stället för den kunglige bokhållaren under Ptolemaeerna — förgäfves sökt förmå de gamla förpaktarne att fortsätta för det löpande året, hvarpå dessa invände, att de redan gjort förluster och riskerade att få lämna hus och hem. Ehuru ståthållaren anbefallde lindring i villkoren, uppträdde hvarken de gamla förpaktarne eller nya spekulanter med anbud. Papyren är tyvärr ej fullständigt bevarad, och vi erfara således icke, hvad slutet blef. Dessa båda exempel visa emellertid, att det varit brist på spekulanter vid auktion på skatteuppbörden. Orsaken härtill får dock ej sökas i några speciellt för Egypten egendomliga förhållanden, ty äfven på andra håll inom det romerska riket var vid denna tid ställningen ungefär densamma. Huruvida de af regeringen uppställda villkoren nu voro från förpaktarnes synpunkt ofördelaktigare än under Ptolemaeerna, ha vi ingen upplysning om. Men säkert är, att kontrollen varit betydligt skarpare. Ty å ena sidan fördelades kontrollen på de olika tjänstemännen, så att hvar och en fick på sin lott ett bestämdt antal skatter, och å andra sidan tillsattes dessutom för hvarje skatt särskilda kontrollörer (*epiteretai*), som voro

befogade att ingripa i uppbörden. Dessa kontrollörer kunde upptaga skatten och låta förpaktaren utfärda kvitto därpå eller också själfva i hans namn göra äfven detta.

Den direkta skatteuppbörden var i hela Egypten anförtrodd åt särskilda uppbördsmän med namnet praktorer. Denna tjänst hörde till de s. k. liturgier d. v. s. af staten utan vederlag fordrade prestationer, som välmående borgare hade att utgöra. Rätten att föreslå personer till liturgier likasom också skyldigheten att för dem ikläda sig borgen hade byn resp. metropolen, och sekreteraren i byn resp. metropolen insände därpå listan på de föreslagna till strategen, hvarpå efter föregången pröfning lottnings mellan dessa verkställdes. Förpliktelsen att utföra praktorstjänsten var inskränkt till hemorten. För tjänstetidens längd synas inga bestämda gränser ha förefunnits: i våra urkunder växla den mellan I och II år. Äfven praktorererna hade vid sin sida kontrollörer, som likasom kontrollörerna för förpaktarna kunde deltaga i tjänsteutföringen. I byarna finner man ofta en nämnd med titeln byäldste, åt hvilka uppbörden af vissa skatter var anförtrodd: färskatten, ölskatten, betesafgifter och tvångsbidrag till dammar. Dessa kunde antingen själfva upptaga skatten eller därtill befullmäktiga en praktor. Om man i de byäldste ser representanter för bykommuner och antager, att uppbörden af ifrågavarande skatter af regeringen uppdragits åt bykommunen, så skulle detta teoretiskt taget egentligen vara en ny metod i jämförelse med de båda föregående, förpaktning och direkt uppbörd. Men i verkligheten blir skillnaden ej så stor, då bykommunen, såsom vi nyss sågo, häftade i ansvar för liturgien som praktor. Härtill kommer nu, att i några fall statsinkomster uppbäras af prästerskapets äldste, utan att man får veta något om de närmare förhållandena därför.

För att verkställa uppbörd måste praktorererna vara försedda med af regeringens ämbetsmän utfärdade uppbördsorder (*apaitesima*), på hvilka skattskyldige, skatteföremål och skattesumma voro utsatta. Af dylika äro flere i behåll. Angående själfva förfarandet vid uppbörden äro några detaljer kända. Om en tullförpaktare trodde, att en köpman hade mer varor ombord än han uppgifvit, var han berättigad att fordra lossning af lasten. Hade han rätt, konfiskerades öfverskottet; hade han åter orätt, föll

kostnaderna för omlastningen på honom. Med anledning af en 193 e. K. gjord pantning föreligger en till myndigheterna ställd besvärsskrift. Enär klaganden hade en artab hvete obetald på skatten, hade, medan han själf var ute på åkern, praktorerne åtföljda af en sekreterare och en assistent trängt in i hans hus och tagit kläder tillhörande hans moder i pant. Vid detta tillfälle hade hans moder blifvit till den grad misshandlad, att hon måste hålla sig vid sängen.

Praktorerne hade att hvarje månad till strategen lämna uppgift om, dels huru mycket de insatt i den kungliga banken, resp. levererat till de kungliga magasinerna, dels huru mycket de enskilde skattskyldige till dem under denna tid erlagt.

Den kungliga banken (*basiliké trápeza*) och de kungliga magasinerna (*basilikoi thesauroi*) bildade två olika afdelningar inom den egyptiska finansförvaltningen. Att i Alexandria verkligen funnits en riksbanksinstitution, är visserligen tills dato ej genom direkta intyg bekräftadt, men följer med nödvändighet af den centralisation, som Ptolemaeerna för öfrigt infört i Egypten. Så mycket rikare är i stället materialet för att hvarje landskap i metropolen hade en kunglig bank, som alltså är att betrakta som filial af hufvudbanken i Alexandria. Till och med byarna hade egna kungliga banker. Den kungliga banken mottog alla statsinkomster, såvidt de voro i penningar — och detta ha vi redan sett vara förhållandet med vissa skatter — och likviderade alla statsutgifter, där de skulle ske i penningar: här utbetalades löner till ämbetsmän, sold till trupperna etc. Från denna statsinstitution måste man noga skilja de utarrenderade bankerna, för hvilka Ptolemaeus Philadelphus i sina skattelagar utfärdar föreskrifter omagio och räntefot vid lån. Då någon privatbank under Ptolemaeernas tid heller aldrig nämnes, synes konungen haft monopol på alla bankaffärer. I spetsen för landskapets kungliga bank stod en direktör (*trapezites*), som till sitt förfogande hade flere lägre tjänstemän. Greker synas företrädesvis ha beklädt denna post att döma af de oss bevarade namnen. Innehafvarna synas ha kunnat fungera flere år å rad, ty i Faijûm finna vi samme Python både år 253 och år 240 f. K.

Uttagningar och insättningar i den kungliga banken fingo endast göras på anvisning från behöriga ämbetsmän. I banken pröfvades dessutom anvisningen af en för detta ändamål anställd

kontrollör (*antigraphéus*). Sedan denne skrifvit under, var direktören berättigad att i närvaro af en kassakontrollör (*parón*) låta utbetala, resp. mottaga den summa, som det var fråga om. Då skatteförpaktaren i banken inlevererade, hvad han af de skattskyldige uppburit, skulle levereringen vara åtföljd af förpaktarens anvisningar till banken att för de ifrågasvarande skattskyldige mottaga de belopp, han aflämnade. Sedan anvisningskontrollören tecknat på och penningarna mottagits, erhöll förpaktaren kvitto på ostrakon eller papyrus. Direktören i banken var skyldig att dag för dag föra bok öfver ut- och inbetalningar och vid slutet af hvarje månad till öfverordnade myndigheter inlämna månadsrapport, i hvilken bl. a. äfven utdrag ur de för förpaktare ställda borgenshandlingarna kunde inflyta. Under kejsartiden hafva i dessa förhållanden inga skönjbara förändringar vidtagits, om man undantager bankmonopolets upphäfvande, ty på den tiden äro privatbanker till ytterlighet vanliga.

Hvad som nu yttrats om bankerna, torde i tillämpliga delar gälla om magasinerna, ehuru underrättelserna om dem äro betydligt sparsammare. Någon centralförvaltning i Alexandria är ej heller här intygad, men trots detta mycket sannolik. Däremot tala våra urkunder klart och tydligt om kungliga magasin i metropolerna och byarna. Förvaltarna (*sitológoi*) härför hafva inom magasinerna en uppgift, som svarade emot direktörens i banken: de mottogo statsinkomster in natura och utlämnade af förråden för statens räkning. Att förfarandet här varit lika omständligt som vid penningetransaktionerna, ha vi åtminstone ett exempel på: förvaltaren Akusilaus erhåller år 10 e. K. af sin förman under åberopande af order från strategen och den kunglige sekreteraren anvisning att till arrendatorer af domäner utlämna utsäde i närvaro af bysekreteraren och andra tjänstemän. Förvaltarne voro likaledes skyldiga att föra noggranna räkenskaper och till öfverordnade myndigheter afgifva månadsrapport.